

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

4 De tertio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

ipsum imaginum cultus, cum dicitur, Non coles ea &c. Ad III. dicendum, quod omnes alie superstitiones procedunt ex aliquo pacto cum demonibus innotato, vel expresso: & ideo omnes intelliguntur prohiberi in hoc quod dicitur, Non habes deos alienos.

ARTICVLVS IIII.

Utrum secundum preceptum decalogi conuenienter traditur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod d secundum preceptum decalogi non conuenienter tradatur. Hoc enim preceptum, Non assumes nomen Dei tui in vanum, sic exponitur in * gloss. Exod. 20. Non existimes creaturam esse filium Dei, per quod prohibetur error contra fidem. & Deu. 5. exponitur, Non assumes nomen Dei tui in vanu. s. nomen Dei ligno, uel lapidi attribuendo, per quod prohibetur falsa confessio, qua est actus infidelitatis, sicut & error: actus autem infidelitatis est prior superstitione, sicut & fides religione. ergo hoc preceptum debuit pramitti primo, in quo prohibetur superstitio.

¶ 2. Pra. Nomen Dei ad multa assumitur, sicut ad laudandum, ad miracula faciendum, & uniuersaliter ad omnia qua dicuntur, uel fiunt a nobis, secundum illud ad Col. 3. Omne quodcumque facitis uerbo. uel opere, in nomine Domini facite. ergo preceptum, quo prohibetur nomen Dei assumi in uanum, uideatur uniuersalius esse, quam preceptum, quo prohibetur superstitio, & ita debuit ei pramitti.

¶ 3. Pra. Exod. 20. exponitur illud uerbum, Non assumes nomen Dei tui in uanum, iurando scilicet pro nihilo. unde uidetur per hoc prohiberi uana iuratio, qua est, scilicet sine iudicio, sed multo grauior est falsa iuratio, qua est sine ueritate, & iniusta iuratio, qua est sine iustitia. ergo magis debuerunt illa prohiberi per hoc preceptum.

¶ 4. Pra. Multo grauius peccatum est blasphemiam, uel quicquid fiat uerbo, uel facto in contumeliam Dei, quam periurium: ergo blasphemiam, & alia hmoi debuerunt magis per hoc preceptum prohiberi.

¶ 5. Pra. Multa sunt Dei nomina. ergo non debuit indeterminate dici, Non assumes nomen Dei tui in uanum.

SED IN CONTRARIUM est autoritas Scripturae. RESPONDENDUM est, quod oportet prius impedimentum uerae religionis excludere in eo, qui instituitur ad uirtutem, quam eum in uera religione fundare.

Opponitur autem uerae religioni aliquid dupliciter. Uno modo, per excessum, quando scilicet id quod est religionis, alteri indebite exhibetur, quod pertinet ad superstitionem. Alio modo, quasi per defectum reuerentiae, cum. s. Deus contemnitur, quod pertinet ad uitium irreligiositatis, ut supra habitum * est. Superstitio autem impedit religionem quantum ad hoc, ne suscipiatur Deus ad colendum. Ille autem, cuius animus implicatus est alicui cultui indebito, non potest simul debitum Dei cultum suscipere, secundum illud Isa. 28. Coangustatum est stratum, ita ut alter decidat. s. Deus uerus, uel falsus a corde hominis, & pallium breue operire non potest. Per irreligiositatem autem impeditur religio quantum ad hoc, ne Deus, postquam susceptus est, honoretur. Prius autem est Deum suscipere ad colendum, quam eum susceptum honorare: & ideo pramittitur preceptum quo prohibetur superstitio, secundo precepto, quo prohibetur periurium ad irreligiositatem pertinens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa expositiones sunt mysticae. Literalis autem expositio est,

quae habetur Deute. 5. Non assumes nomen Dei tui in uanum, scilicet iurando pro re, qua non est.

AD II. Dicendum, quod non prohibetur quali ber assumptio diuini nominis per hoc preceptum, sed proprie illa, qua assumitur diuinum nomen ad confirmationem humani uerbi per modum iuramenti, quia ista assumptio diuini nominis est frequentior apud homines. Potest tamen ex consequenti intelligi, quod per hoc prohibeatur ois inordinata diuini nominis assumptio, & fm hoc procedunt illae expositiones, de quibus supra dictum * est.

AD III. Dicendum, quod pro nihilo iurare dicitur ille, qui iurat pro eo, quod non est, quod pertinet ad falsam iurationem, qua principaliter periurium nominatur, ut supra dictum * est.

Quando enim aliquis falsum iurat, tunc iuratio est uana secundum seipsam, quia non habet firmamentum ueritatis. Quando autem aliquis iurat sine iudicio ex aliqua leuitate, si uerum iuret, non est uanitas ex parte ipsius iuramenti, sed solum ex parte iurantis.

AD IIII. Dicendum, quod sicut ei qui instruitur in aliqua scientia, primo proponuntur quaedam communia documenta; ita etiam lex, qua instituitur hominem ad uirtutem in preceptis decalogi, quae sunt prima, poposuit ea, uel prohibendo, uel mandando, quae communis in cursu uitae humanae solent accidere. Et ideo inter precepta decalogi prohibetur periurium, quod frequentius accidit quam blasphemiam, in quam homo rarius prolabitur.

AD V. Dicendum, quod nominibus Dei debetur reuerentia ex parte rei significata, qua est una, non autem ratione uocum significantium, quae sunt multae. & ideo singulariter dixit, Non assumes nomen Dei tui in uanum, quia non differt per quodcumque nomen Dei periurium committatur.

ARTICVLVS IIII.

Utrum tertium decalogi preceptum conuenienter tradatur, scilicet, de sanctificatione sabbathi.

Super Quaestione centesima uigesima secunda articuli quartum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter tertium preceptum decalogi tradatur, scilicet de sanctificatione sabbathi. Hoc enim preceptum spiritualiter intellectum, est generale. dicit enim Ambro. * super illud Luc. 13. archisynagogus indignans, quod sabbatho curasset. Lex, inquit, in sabbatho non iubet hominem curare, sed seruilis opera facere, id est peccatis grauari prohibet. Secundum autem literalem sensum est preceptum ceremoniale. dicitur enim Exod. 31. Videte, ut sabbathum meum custodiatis, quia signum est inter me, & uos in generationibus uestris: precepta autem decalogi & sunt precepta spiritualia, & sunt precepta moralia. inconuenienter ergo ponitur inter precepta decalogi.

¶ 2. Preterea. Ceremonialia legis precepta continent sacra, sacrificia, sacramenta, & obseruantias, ut supra habitum * est ad sa-

IN artic. 4. omittis secundo & tertio, nota diligentissime, quod preceptum de sanctificatione sabbathi ad litteram non est de interiori, sed de exteriori Dei cultu datur. Colebatur siquidem Deus sabbatho in ipsa exteriori quiete ab operibus seruilibus, quia quiescebant ad representandam diuinam quietem a creatione mundi. In noua uero lege exterior cultus est dicere, uel audire misericordiam. Quies autem a seruilibus operibus est ad remouenda exteriora impedimenta geitis mentis in Deo. Vnde ex duobus capitibus excluditur phantasia dicitur, quod homo teneatur in die festo contritionem habere de peccatis quae habet.

Primò, ex hoc contritio est actus interior: preceptum autem

In corp. i. h. ius. art.

Q. 89. art. 1. ad 3.

1. 2. q. 100. a. 3. ad 2. & q. 100. artic. 4. ad 1. & 3. ad 3. art. 5. & 11. a. 36. & 100. 3. i. e. a. 4. & 101. 2. i. e. a. 4. Cap. 13. lib. 7. in luc. in ca. de curatione molle 119. circa medium, ca. mo 5.

1. 2. q. 10. artic. 4.

antem decalogi est de cultu exteriori. Secundo, quia contritio est actus poenitentiae virtutis: preceptum autem de sanctificatione festorum, est de actu religionis, & confirmatur quia si pro qua, actus interior religionis, puta, deuotio, & oratio, non conuenit sub hoc precepto, ut in litera dicitur, multo minus continetur sub eodem precepto interiores actus aliarum uirtutum, de quorum numero est contritio. A veritate ergo longe errant, dicentes sub precepto teneri hominem in die festo ad dolendum de peccatis quae habet, aut ad orandum, aut ad quietem mentis in Deo. Et minus perspexerunt literae huius doctrinam, dicentes, quod omnes tenentur quis sub precepto ad quietem mentis in Deo in festo. Et nis, n. precepti non est sub precepto: quonia aliud est de quo datur preceptum, & aliud ad quod intendit lex per preceptum hominem ducere, ut in q. 100. ar. 9. author dicit in lib. preced.

¶ 3 Præ. Quicumque transgreditur preceptum decalogi, peccat: sed in veteri lege aliqui transgredientes obseruantiam sabbathi, non peccabant, sicut circumcidetes pueros octaua die, & sacerdotes in templo sabbathis operantes, & Helias cum quadraginta diebus peruenisset ad montem Dei Oreb, conseqens est quod in sabbatho itinerauit. Similiter etiam sacerdotes dum septem diebus circumferrent arcam domini, ut legitur Iosue 6. intelliguntur eam sabbatho circumtulisse. dicitur etiam Luc. 13. Nonne vnusquisque vestrum soluit bouem suum, aut asinum, & ducit ad aquam? ergo inconuenienter ponitur inter precepta decalogi.

¶ 4 Præ. Præcepta decalogi sunt et in noua lege obseruanda: sed in noua lege non seruatur hoc preceptum nec quantum ad diem sabbathi, nec quantum ad diem feriæ, in qua & cibi coquantur, & itinerantur, & plicantur homines, & alia multa hominibus faciunt: ergo inconuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

tra artes liberales. Tum quia auctor in scriptura expresse dicit, quod opera seruilia impediunt in responsione ad primum, respondendum ad auctoritatem, quod lex prohibet horum peccatis, dicit quod cessare a peccato perueni-

bathi, nec quantum ad diem feriæ, in qua & cibi coquantur, & itinerantur, & plicantur homines, & alia multa hominibus faciunt: ergo inconuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

RESPOND. Dicendum, quod remotis impedimentis veteris religionis per primum, & per preceptum decalogi, ut supra dictum est, conuenienter traditur preceptum de obseruatione sabbathi. Sed contra est scriptura auctoritas.

gratius, puta blasphemiam, vel odium Dei: contingit & effe-
nus ex suo genere, puta, gulam. Transgressio namq; festi oppo-
nitur religioni, quæ est inter præcipuas virtutes, ac per hoc inter
quæ comparatur peccata ex suo genere. Vnde & poena mortis
imius violator affectus est. Leuit. 24.

In eodem ar. 4. col-
opera corpora-
licita in festo, quæ
ltera ponitur,
mensies primò
era corporalia ad
lum Dei pertinen-
exemplo gestan-
in arcam domini,
violantium sabbat-
um sine crimine.
cundo, corporale
arcium cuiuscunq;
ualis actus, ex-
o doctoris verbo,
cripto. Tertio,
us corporales ne-
arios ad salutem
proprij ex-
o Helæ, Macha-
onem, & discipu-
um Christi. Quar-
us necessarios
lutem corporis
omni, exemplo
gisti, qui totum ho-
nem curavit in sab-
ho. Quarto, actus
porales opportu-
ad imminens dā-
exterioris rei vi-
dam, exemplo le-
num in sabbato
n, quæ cecidit,
o, coqueret cibos,
erare, & huiusmo-
et confutendine
pli Christiani.
o, piscari ex
ilgentia ecclesie
andque dispen-
is. Ratio primi
s, quia præceptum
abbatho non cō-
antur actus reli-
onis. Ratio secundi
s, quia actus spiri-
ales sunt liciti in fe-
o. Ratio tertij, &
mari, & quinti est,
ia actus tales non
unt feruile, sed com-
munes liberi, & ser-
s quoniam quilibet debet eos exercere. Ratio sexti, & septimi est,
ua non est ita arcta obseruatio festorum in lege gratiæ, sicut erat
lege scripta.

De quoniam ambiguitates circa obseruationes, seu violationes
festorum cōtes ac frequentes sunt; ideo laicius singula discutienda
sunt. Ante omnia autem scire oportet, quod ultra præceptum de ces-
satione ab omni opere feruile ex veteri lege acceptum, ab Eccle-
siam renouatum, ut patet in ca. Licet. extra. de feriis. inuenimus Ec-
clesiam multa alia opera in festis inhibere, ut patet ibidem in cap.
mercatorum, placium, iudicium mortis vel poenæ, & iuramentum,
si pro pace, uel alia necessitate: & iudicialis strepitus intantum
tolerare iubetur, ut annullentur tam processus habitus, quam iura
promulgata in festo, etiam de consensu partium, nisi necessitas
pigeat, aut pietas suadeat. Cum igitur præceptum de obseruatio-
ne festorum, quantum ad temporis & operum determinationem,
non de iure diuino, quia sic erat ceremoniale, & cessauit, sed ex
ecclesiæ constitutione, & consuetudine, possent. Ecclesiam aliter
ipsa festum decernere, puta, quod vlt; ad meridiem tñ esset festum;
& similiter quantum ad opera tam positua, puta, mutare præceptum
de auditione Missæ, quod negatiua, puta, cōcedere aliqua talia opera,
quæ nunc sunt prohibita: & licet quod opera nulla appareat ne-
cessaria mutatio, quod ad tps tñ multis vs; oporteret festum esse
solum mane, & hoc pp communitate accidentia, quia post pran-
dium in festis cōter committuntur infinita peccata, quæ alijs die-
bus non sunt, nec fierent si liceret laborare, quia, inquam, præce-

prum hoc hmoi est, consequens est, ut duo genera operum inue-
niamus in festo prohibita. f. opera feruilia, & quædam non feru-
ilia, quæ enumeramus ex textu Decretalium.

¶ Verum quia in duobus operibus non feruilibus, f. iuramento &
iudiciali processu, seu sententia, exceptio fit casuum necessitatis,
& pietatis: ideo sta-
tum dubium confur-
git. An similis excep-
tio intelligenda sit
in ceteris prohibitis
tam feruilibus quod non
feruilibus: & est hoc
quærens. An propter
necessitatem, vel pie-
tatem licitum sit in
festis facere quodcuq;
que oportuerit, uel
expedierit facere. Et
est ratio dubij, tum
quia exceptio in nu-
meratione multorum
apposita quibusdam,
non videtur exten-
denda ad omnia. Nā
si extenderetur ad om-
nia, minus erudite
apponeretur quibus-
dam tantum enume-
ratorum. Sic autem
est in proposito: quia
in cap. Omnes, enu-
meratis illis quatuor
scilicet mercato, pla-
cito, iudicio, & sacra-
mento, non apponitur
exceptio necessitatis,
uel pietatis nisi ulti-
mo: tum quia dato
quod exceptio unius
extendatur ad omnia
similia, non tamen
extenditur ad maio-
ra. In proposito au-
tem sunt duo genera
prohibitorum, sci-
licet opera feruilia,
& quædam non
feruilia: & constat quod
magis prohibita sunt
opera feruilia, quam
illa non feruilia, quia
illa sunt prohibita
per se: ista per acci-
dens. Exceptio uero
est apposita ad opera
minus prohibita, sci-
licet non feruilia, ut
sunt processus, senten-
tiæ, sacramenta, ergo non extendenda est
exceptio ista ad opera
feruilia, quæ sunt magis prohibita: ac per hoc non est licitū ope-
ra feruilia in festo facere vniuersaliter causa necessitatis, aut pieta-
tis. In oppositum autem multi sunt, qui de festorum obseruatione
scripserunt.

¶ Ad hoc dubium, quia duas partes habet, secundum duas causas
f. necessitatis, & pietatis, singillatim dicendum est. & primò, quod si
necessitas urgeat, ut textus dicit, nullum est opus siue feruile, siue
non feruile, quod non fiat ratione necessitatis vrgentis licitum in
festis, & in litera huius articuli ratio redditur: quia uidelicet cum
necessario exercenda imminet, iam non sunt feruilia, sed com-
munia liberis, & feruile: quia quilibet debet ad sui ac proximorum
conservationem, & damnum imminens vitandum, necessariam
provisionem facere. De pietate uero suadente distinguendum est:
quoniam pietas tripliciter sumitur scilicet pro religione, pro mi-
sericordia, pro speciali parte iustitiæ: quæ uocatur pietas, per quæ
sanguine unctis patriæque beneuolis officium & diligens tri-
buitur cultus, ut a Tullio definita est. Primo modo pietatis nomi-
ne utitur Augustinus: secundo modo utitur uulgus, intantum ut
etiam Deum piū appellat: tertio modo utitur philosophi. Si
sumatur ergo pietas pro religione, ut glossa ibidem exponit, tunc
distinguendum est, ut inferius tractando primum casum inter fe-
stem collectos ex litera, dicitur concludendo, quod vniuersaliter
non est licitum. Si uero sumatur pro misericordia, ut etiam glos-
sa ibidem accipit, & bene: sic dicendum est, quod quamuis sola
misericordiæ ratio sufficiat ad excusandum iudicialia opera in
festis,

¶ Ad tertium dicendum, quod in
obseruatiā sabbathi duo sunt cō-
sideranda, quorum vnum est sicut
fines: & hoc est ut homo vacet re-
bus diuinis, quod significatur in
hoc quod dicit, Memeto ut diem sab-
bathi sanctifices. Illa, n. dicuntur
sanctificari in lege, quæ diuino cul-
tui applicantur. Aliud autem est ces-
satio operum, quæ significatur cū
subditur, Septima die dñi Dei tui
nō facies omne opus: sed de quo
opere intelligatur, apparet per id
quod exponitur Leuit. 23. Omne
opus feruile non facietis in eo:
opus autem feruile dicitur a ferui-
tute. est autem triplex feruilitas.
Vna quidē qua homo feruit pec-
cato, secundum illud. Qui facit
peccatum, feruus est peccati: & se-

festis, non tamen sufficit ad excusandum opera seruilia omnia in festo, nisi ad sit simul necessitas, aut vitatio damni imminetis: & ratio est, quia preceptum de iestionum obseruatione est de actu religionis, ut vacemus Deo. Nec debet impedimentum praestari cultui diuino ex occupatione seruilium circa proximos extra articulum necessitatis. Quod autem dicit ibi glossa, quod in operibus misericordie non est diuersio dierum, intelligendum est cum grano salis, hoc est, in illis operibus, quae de genere suo sunt opera misericordie, quae sunt vestire nudum, pascere esurientem, potum dare sitienti, visitare infirmum &c. quae opera misericordie appellantur, & non intelligitur de omnibus operibus seruilibus, quae causa misericordie fieri possent: quoniam haec per accidens sunt opera misericordie, & per se sunt seruilia. Propter quod non est licitum propter misericordiam colere agros pauperum, aut alia huiusmodi facere in die festo. Si autem pietas sumatur proprie tertio modo, sic dicendum est, quod a nullo prohibito opere pietas excusat in festo: quoniam nec propter consanguineos, aut patriam beniuolos licet in festis iudicialia exercere, & multo minus seruilia opera. Vnde sequitur saluum esse quod liceat, si necessitas non adsit, laborare in festis pro refectione pontis, aut viam propter pietatem publicam utilitatis: sicut non licet propter pietatem consanguineorum haec eadem facere, cum eadem virtus pietatis sit ad consanguineos & patriam.

Q. 104. ar. 1. & art. 2. ad 2. arg.

Et sicut non licet agros serere, metere, arare &c. propter patriam extra necessitatis articulum. Et decepti videntur, dicentes oppositum ex pietatis vocabulo: & quia non considerant quod religionis opera non sunt praetermittenda propter pietatem, quae est ad proximos extra necessitatis articulum in seruilibus operibus. Concludendum est ergo, quod ad litteram Decretales ille intelligendum sunt ut sonant, in casibus, in quibus applicantur, & similibus, licet possint propter veritatem subsistentem quo ad casum necessitatis vrgentis extendi. Vnde non oportet ad obiecta aliter respondere.

Redeundo igitur ad discussionem septem casuum ex littera collectorum in primo casu, videlicet de operibus pertinentibus ad Dei seruitium, dubium occurrit, An licitum sit in festo quodlibet seruilis opus ad Dei seruitium facere. Videatur enim quod sic tum quia non videtur maior ratio de vno quam de alio seruilis opere, ac per hoc aut omnia licita sunt ad Dei seruitium, aut nullum licitum erit: tum quia quodcumque opus non malum moraliter, ex hoc quod sit ad Dei seruitium, sit etiam actus religionis: ac per hoc consonat sibi huius precepti, qui est, omnis alius, vacare operibus ad Dei seruitium pertinentibus, ut in littera dicitur. In oppositum autem est, quia si sic esset, liceret ecclesiarum quantumcumque diuinitum agros colere, terras fodere, domos fabricare, & alia huiusmodi facere ad Dei seruitium, quod est falsum.

Ad hoc dicitur quod corporalia opera sunt triplicis ordinis. Quartum tamen diuinitur olim erat: gellare arcam de templo, & torum statuas argenteas, vel arcam portare crucem, & huiusmodi: & haec sunt opera

quae dicuntur seruilia primo, vel secundo modo, contrariarum obseruantia sabbathi, in quantum impediunt applicationem hominis ad diuina. Et quia magis homo impeditur a rebus diuinis per opus peccati, quam per opus licitum, quamuis sit corporale: ideo magis contra hoc preceptum agit qui peccat in die festo, quam qui aliud corporale hoc preceptum facit. Vnde Aug. dicit in libro de decem choridis. Melius faceret iudeis in agro suo aliquid utile, quam in theatro seditionis existeret. Melius femina eorum quod tota die in noemenis suis impudenter saltarent. Non enim qui peccat venialiter in sabbatho, contra hoc preceptum facit, quia peccatum veniale non excludit iudicium. Opera enim corporalia ad spiritualem Dei cultum non pertinentia, in quantum seruilia dicuntur, in quantum proprie pertinent ad feruentes; in quantum vero sunt communia seruis, & liberis, seruilia non dicuntur. Quibus autem tam seruis, quam liberis necitur in necessariis prouideri non tantum sibi, sed etiam proximo, praecipue quidem in his que ad salutem corporis pertinent. Secundario autem etiam in diuino rerum vitando, secundum lud Deute. 22. Non videtis boves fratris tui, aut ouem errantem in praeteritis, sed reduces fratri tuo: & ideo opus corporale pertinet ad conseruandam salutem propriam.

Tunc enim cum non decuerit praeterire festum passionis Domini, ratione conueniens pro paschali sollemnitate. Similiter praeterire concursum immunda reddidit festum praeterire inter sollemnitates dicitur. Et sic de praeparatoria opera ex causa rationis facienda, si simplici tamen corde fuerint operatum, quia sunt infra ea, quae per se operantur, & per se spectant ad Dei seruitium, & per accidens ordinata ad diuinitum cultum, quae de se spectant ad diuinitum cultum, quod de se suo genere non ordinantur ad cultum Dei, fabricare, fodere, & huiusmodi, & huiusmodi causa licita sunt in festo, pura, & sine peccato possit prouideri sibi de huiusmodi necessitate, nisi quia multi hoc fecerunt, & nullum abique reprehensione; & nullum uacant in veritate seruis diuinis, & per hoc. Quare autem extra necessitatis articulum in festo, ratio est, quia illa sunt opera, quae per se spectant ad Dei seruitium, quae sunt tam primi, quam secundi ordinis, & per hoc e conseruandae populi salutem.

legum interpretis, qua vix & forte non nisi alicubi sine scandalo toleretur, huiusmodi labores fieri in obsequium pauperum ecclesiarum.

Ad primam ergo objectionem in oppositum dicitur, quod ad istam rationem de his quae sunt in primo & in secundo ordine, &

corporis non violat sabbatum. Non enim est contra obseruantiam sabbathi quod aliquis comedat, & alia huiusmodi faciat, quibus salus corporis conseruatur. Et propter hoc Machabaei non polluerunt sabbatum pugnantibus ad sui defensionem die sabbathi, vt legitur 1. Machabaeo. 2. Similiter nec etiam Helias fugiens a facie Iezabel in die sabbathi. Propter hoc etiam Dominus Matthaei 12. excusatur discipulos suos, qui colligebant spicas in die sabbathi propter necessitatem, quam patiebantur. Similiter opus corporale, quod ordinatur ad salutem corporalem alterius, non est contra obseruantiam sabbathi. Vnde dicitur Io. 7. Mihi indignamini, quia totum hominem saluum feci in sabbatho. Similiter etiam opus corporale, quod ordinatur ad imminendam vitam rei exterioris vitandam, non violat sabbatum. Vnde dicit Dominus Matthaei 12. Quis erit ex vobis homo, qui habet vnam ouem, & si ceciderit sabbatho in foueam, nonne tenebit & leuabit eam?

Ad quartum dicendum, quod obseruantia diei dominicae in noua lege succedit obseruantiae sabbathi, non ex vi praecipii legis, sed ex constitutione Ecclesiae, & consuetudine populi christiani. Nec enim huiusmodi obseruatio est figuralis, sicut fuit obseruatio sabbathi in veteri lege. & ideo non est ita arcta prohibitio operandi in die dominica, quae in die sabbathi prohibebatur, sicut decoctio ciborum, & alia huiusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in noua quam in veteri lege; quia figura pertinet ad protectionem veritatis, quam nec in modico praeterire oportet. Opera autem secundum se considerata immutari possunt pro loco, & tempore.

In secundo casu corporali exercitio spiritualis actus suo occurrunt duae. Alterum de ipso vniuersali regula, videlicet, Nullius spiritualis actus exercitium est contra obseruantiam sabbathi. Alterum de exemplo, videlicet, Docebo, vel scripsero, nonne tenebit & leuabit eam? Ad quartum dicendum, quod obseruantia diei dominicae in noua lege succedit obseruantiae sabbathi, non ex vi praecipii legis, sed ex constitutione Ecclesiae, & consuetudine populi christiani. Nec enim huiusmodi obseruatio est figuralis, sicut fuit obseruatio sabbathi in veteri lege. & ideo non est ita arcta prohibitio operandi in die dominica, quae in die sabbathi prohibebatur, sicut decoctio ciborum, & alia huiusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in noua quam in veteri lege; quia figura pertinet ad protectionem veritatis, quam nec in modico praeterire oportet. Opera autem secundum se considerata immutari possunt pro loco, & tempore.

In secundo casu corporali exercitio spiritualis actus suo occurrunt duae. Alterum de ipso vniuersali regula, videlicet, Nullius spiritualis actus exercitium est contra obseruantiam sabbathi. Alterum de exemplo, videlicet, Docebo, vel scripsero, nonne tenebit & leuabit eam? Ad quartum dicendum, quod obseruantia diei dominicae in noua lege succedit obseruantiae sabbathi, non ex vi praecipii legis, sed ex constitutione Ecclesiae, & consuetudine populi christiani. Nec enim huiusmodi obseruatio est figuralis, sicut fuit obseruatio sabbathi in veteri lege. & ideo non est ita arcta prohibitio operandi in die dominica, quae in die sabbathi prohibebatur, sicut decoctio ciborum, & alia huiusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in noua quam in veteri lege; quia figura pertinet ad protectionem veritatis, quam nec in modico praeterire oportet. Opera autem secundum se considerata immutari possunt pro loco, & tempore.

In secundo casu corporali exercitio spiritualis actus suo occurrunt duae. Alterum de ipso vniuersali regula, videlicet, Nullius spiritualis actus exercitium est contra obseruantiam sabbathi. Alterum de exemplo, videlicet, Docebo, vel scripsero, nonne tenebit & leuabit eam? Ad quartum dicendum, quod obseruantia diei dominicae in noua lege succedit obseruantiae sabbathi, non ex vi praecipii legis, sed ex constitutione Ecclesiae, & consuetudine populi christiani. Nec enim huiusmodi obseruatio est figuralis, sicut fuit obseruatio sabbathi in veteri lege. & ideo non est ita arcta prohibitio operandi in die dominica, quae in die sabbathi prohibebatur, sicut decoctio ciborum, & alia huiusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in noua quam in veteri lege; quia figura pertinet ad protectionem veritatis, quam nec in modico praeterire oportet. Opera autem secundum se considerata immutari possunt pro loco, & tempore.

In secundo casu corporali exercitio spiritualis actus suo occurrunt duae. Alterum de ipso vniuersali regula, videlicet, Nullius spiritualis actus exercitium est contra obseruantiam sabbathi. Alterum de exemplo, videlicet, Docebo, vel scripsero, nonne tenebit & leuabit eam? Ad quartum dicendum, quod obseruantia diei dominicae in noua lege succedit obseruantiae sabbathi, non ex vi praecipii legis, sed ex constitutione Ecclesiae, & consuetudine populi christiani. Nec enim huiusmodi obseruatio est figuralis, sicut fuit obseruatio sabbathi in veteri lege. & ideo non est ita arcta prohibitio operandi in die dominica, quae in die sabbathi prohibebatur, sicut decoctio ciborum, & alia huiusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in noua quam in veteri lege; quia figura pertinet ad protectionem veritatis, quam nec in modico praeterire oportet. Opera autem secundum se considerata immutari possunt pro loco, & tempore.

In secundo casu corporali exercitio spiritualis actus suo occurrunt duae. Alterum de ipso vniuersali regula, videlicet, Nullius spiritualis actus exercitium est contra obseruantiam sabbathi. Alterum de exemplo, videlicet, Docebo, vel scripsero, nonne tenebit & leuabit eam? Ad quartum dicendum, quod obseruantia diei dominicae in noua lege succedit obseruantiae sabbathi, non ex vi praecipii legis, sed ex constitutione Ecclesiae, & consuetudine populi christiani. Nec enim huiusmodi obseruatio est figuralis, sicut fuit obseruatio sabbathi in veteri lege. & ideo non est ita arcta prohibitio operandi in die dominica, quae in die sabbathi prohibebatur, sicut decoctio ciborum, & alia huiusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in noua quam in veteri lege; quia figura pertinet ad protectionem veritatis, quam nec in modico praeterire oportet. Opera autem secundum se considerata immutari possunt pro loco, & tempore.

A religio abfq; strepitu iudiciali, & alia huiusmodi quae in articulo 3. q. 100 superius habes, vbi de actibus spiritualibus quaestio veritur. Actus vero spirituales penes spiritum mentis nostrae liciti quidem, sed non mandati sunt in festo. Sed a quocunq; spiritu actus dicuntur spirituales, oportet considerare, quod in proposito dicuntur spirituales non solum a principio, sed etiam a termino, ita quod illi dicuntur spirituales, qui per se terminantur ad spirituale, ita quod si actio a spirituali principio proveniat per corporale ministerium, oportet ad hoc quod sit spiritualis, quod per se ordinetur ad spirituale, vt actio doctrinae ordinatur ad inferendam disciplinam, quae est spirituale opus. Et similiter laus Dei terminatur ad excitationem spiritualem mentis, & Dei gloriam; & sic de alijs. Actiones vero quae ad corporalem inferendam passionem per se ordinantur, non computantur inter spirituales, quamuis a spirituali sint principio, vt patet de artibus quae per se ordinantur ad perfectionem corporalis operum, vt fabrilis ad gladium, vasa, domos, &cetera conueniendum. Vnde patet solutio primae objectionis.

ARTICVLVS V.

Utrum conuenienter tradatur quartum praecipium de honoratione parentum:

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter tradatur quartum praecipium de honoratione parentum. Hoc enim est praecipium, quod pertinet ad pietatem: sed sicut pietas est pars iustitiae, ita etiam obseruantia, & gratia, & alia de quibus dictum est. ergo videtur quod non debuit dari speciale praecipium de pietate, cum de alijs non detur.

¶ 2 Praet. Pietas non solum exhibet cultum parentibus, sed patrie, & etiam alijs sanguine coniunctis, & patriae beneuolis, vt supra dictum est. Inconuenienter ergo in hoc quarto praecipio fit mentio solum de huiusmodi honoratione patris, & matris.

¶ 3 Praet. Parentibus non solum debetur honoris reuerentia, sed etiam sustentatio. ergo insufficiens sola parentum honoratio praecipitur.

¶ 4 Praet. Contingit quandoque, quod hi qui honorant parentes, cito moriuntur: & e contrario, qui parentes non honorant, diu viuunt. Inconuenienter ergo creditur huic praecipio haec promissio, vt sis longaeuus super terram.

In contrarium est sacrae scripturae autoritas.

RESPOND. Dicendum, quod praecipium decalogi ordinatur ad dilectionem Dei, & proximi. Inter proximos autem maxime obligamur parentibus: & ideo immediate post praecipia ordinantia nos in Deum, ponitur praecipium ordinans nos ad parentes, qui sunt particulare principium nostri esse, sicut Deus est vniuersale principium: & sic est quadam affinitas huius praecipii ad praecipia primae tabulae.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod

spiritualis est, & omni tempore licita. Nec obstat quod sit electio ad temporalia officia, aut negotia: quoniam haec materialiter se habent ad electionem, quae formaliter & per se est terminus consilij. Aduerte tamen in hac regula, quod intelligenda est quantum est ex genere operis: quod propterea dico, quia ex prohibitione Ecclesiae aliquis actus spiritualis est illicitus in festo. vsus spiritualis potestatis praetorum ad exercenda iudicia, & processus, vt patet ex supra allegatis. Et propterea omnis actus spiritualis, qui non specialiter est prohibitus ab Ecclesia in festo, est proculdubio licitus in festo. Et hinc fit, quod prelati possunt potestate sua in festis vi, nisi in prohibitis, quae dicta sunt, & infra discutientur singillatim.

1. di. 37. ar. 2. q. 2.

Q. 101. & 102.

Q. 101. ar. 1.

¶ Ad